

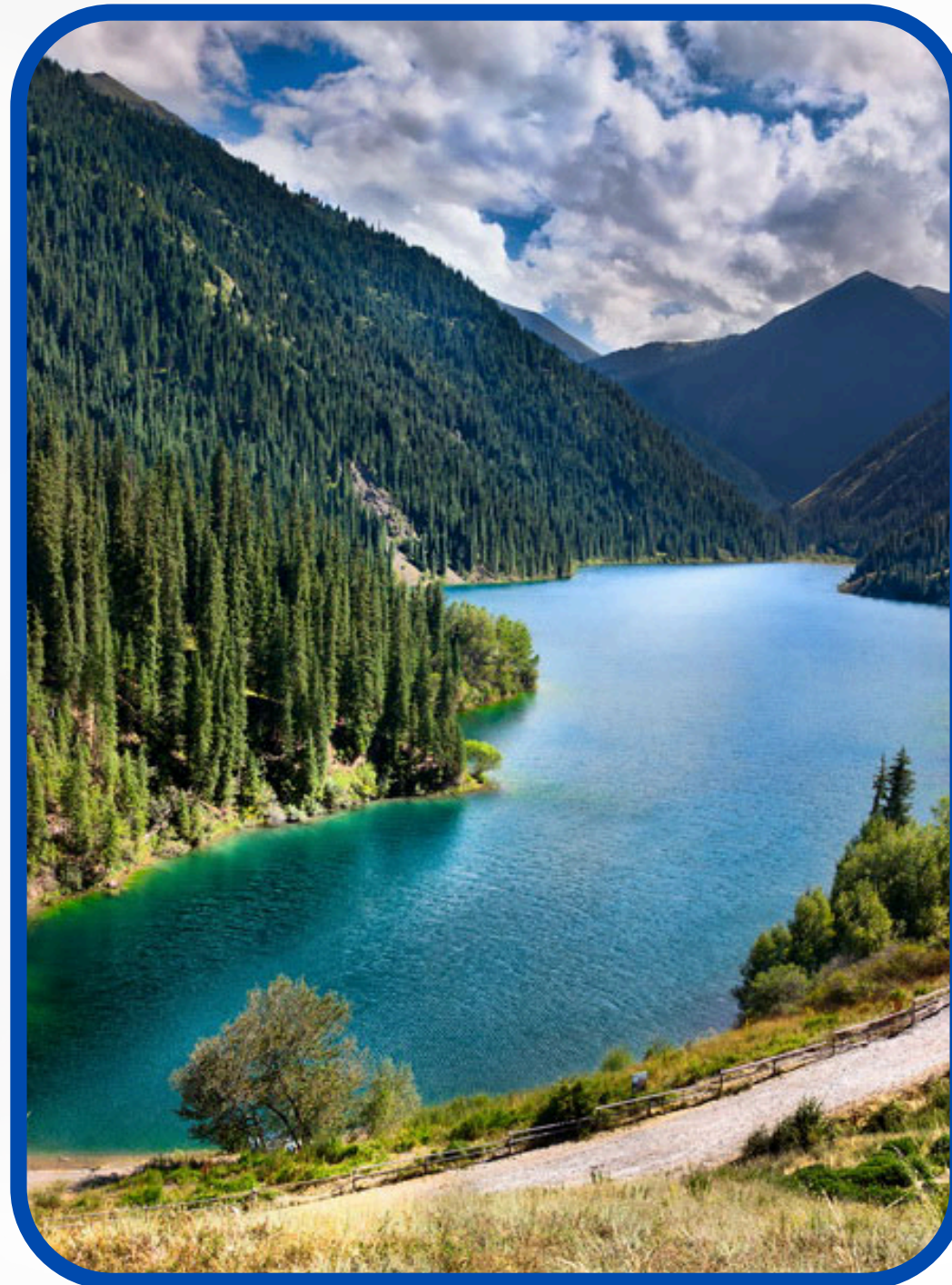
ДӘРІС №6

ҚАЗАҚСТАН АУМАҒЫН ЭКОНОМИКАЛЫҚ-
ГЕОГРАФИЯЛЫҚ АУДАНДАСТЫРУ.
ЭКОНОМИКАЛЫҚ АУДАНДАРДЫҢ ӘЛЕУЕТІ.

ГЕОГРАФИЯ ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ КАНДИДАТЫ, ПРОФЕССОР
ТОКБЕРГЕНОВА АЙГУЛ АБДУГАППАРОВНА

КІРІСПЕ

Еліміздің аумағының үлкендігі, табиғат жағдайлары мен ресурстарының алуан түрлілігі географиялық еңбек бөлінісінің (ГЕБ) негізі болып табылады. Географиялық еңбек бөлінісі – жекелеген аудандардағы өнеркәсіп салаларының және ауыл шаруашылығының қалыптасу мүмкіншілігін анықтайды. Мысалы, Солтүстік Қазақстан облысының агроклиматтық жағдайы егіншілікпен айналысуға, ірі қара өсіруге мүмкіншілік береді. Ал оңтүстік батыстағы Маңғыстау облысының табиғат жағдайы ауыл шаруашылығында тек қана қой, түйе шаруашылығын дамытуға қолайлы. Мамандану: кәсіпорындарға және жеке аймақтарға байланысты немесе бірнеше облыс аумағына тән болуы мүмкін.

ЭКОНОМИКАЛЫҚ-ГЕОГРАФИЯЛЫҚ АУДАНДАСТЫРУ

Бұл елдің аумақтық ерекшеліктерін ескере отырып, өндіріс, ресурстар және инфрақұрылымды ұйымдастыру әдісі. Қазақстанда әр аймақтың табиғи жағдайлары, экономикалық әлеуеті және өндірістік ерекшеліктері негізінде ауыл шаруашылығы, өнеркәсіп, транспорт және басқа салалар бойынша аймақтық бөлініс жасалған.

Қазақстанды экономикалық-географиялық тұрғыдан зерттеген ғалым
Баранский елді 5 экономикалық ауданға бөлген:

Қазақстанның
экономикалық
аудандары

05

Солтүстік аудан – егіншілікке қолайлы, астық өндірісі дамыған

06

Орталық аудан – металлургия және машина жасау өндірісі басым

07

Оңтүстік аудан – мақта шаруашылығы, жылыжайлық өнімдер және мал шаруашылығы дамыған.

07

Батыс аудан – мұнай-газ саласы, өнеркәсіптің энергетикалық бағыты.

08

Шығыс аудан – тау-кен өндірісі және орман шаруашылығы басты бағыт.

СОЛТҮСТІК ЭКОНОМИКАЛЫҚ АУДАН

Солтүстік экономикалық аудан – Қазақстанның аграрлық–өнеркәсіптік дамуда маңызды бөлігі. Бұл ауданға **Қостанай, Ақмола, Солтүстік Қазақстан және Павлодар облыстары** кіреді.

Табиғи және экономикалық ерекшеліктері

- Ауданның табиғи жағдайлары астық шаруашылығына өте қолайлы: құнарлы қаражай топырақтары, жазы салқын, қысы суық.
- Бұл аймақ астық өндірісінің негізгі орталығы болып саналады, сондай-ақ мал шаруашылығы дамыған.
- Ауыл шаруашылығын өңдеу өнеркәсібі (ұн тарту, жарма, сүт және ет өнімдерін өңдеу) белсенді дамыған.
- Сонымен қатар, машина жасау, металлургия және құрылыс материалдары өндірісі аймақтың индустриялық әлеуетін көрсетеді.

СОЛТҮСТІК ЭКОНОМИКАЛЫҚ АУДАНДАҒЫ ІРІ КӘСІПОРЫНДАР

Қостанай облысы

01

- «Қостанай ұн комбинаты» – ұн тарту, жарма өндірісі
- «Қостанай сүт зауыты» – сүт және сүт өнімдері
- «Зенченко Агрохолдинг» – астық және мал шаруашылығы, қайта өңд

Солтүстік Қазақстан облысы

02

- «Солтүстік сүт зауыты» – сүт өнімдері
- «Солтүстік ет комбинаты» – ет өнімдері
- «Зенченко Агрохолдинг» (СҚО филиалы) – астық және мал шаруашылығы

03.

АҚМОЛА ОБЛЫСЫ

- «КӨКШЕТАУ СҮТ ЗАУЫТЫ» – СҮТ ӨНІМДЕРІ
- «АҚМОЛА ЕТ КОМБИНАТЫ» – ЕТ ӨҢДЕУ
- «АҚМОЛА АСТЫҚ ӨҢДЕУ ЗАУЫТЫ» – ҰН ЖӘНЕ ЖАРМА ӨНДІРІСІ

04.

Павлодар облысы

- «ПАВЛОДАР ЕТ КОМБИНАТЫ» – ЕТ ӨҢДЕУ
- «ПАВЛОДАР СҮТ ЗАУЫТЫ» – СҮТ ӨНІМДЕРІ
- «АҚСУ ФЕРРОҚОРЫТПА ЗАУЫТЫ» – МЕТАЛЛУРГИЯ

ОРТАЛЫҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ АУДАН

ОРТАЛЫҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ АУДАН – ҚАЗАҚСТАННЫҢ ӨНЕРКӘСІПТІК ДАМУЫ ЖАҒЫНАН МАҢЫЗДЫ АЙМАҒЫ. БҰЛ АУДАНҒА ҚАРАҒАНДЫ ЖӘНЕ ҰЛЫТАУ ОБЛЫСТАРЫ КІРЕДІ.

- Ауданның табиғи жағдайлары тау–кен өндірісі мен металлургия үшін қолайлы.
- Қарағанды және Ұлытау – көмір, темір және басқа минералдық ресурстардың байлығы арқылы өнеркәсіптік дамуды қамтамасыз етеді.
- Ауыл шаруашылығы да дамыған, бірақ негізгі басымдық өнеркәсіпке беріледі.

ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫ

- «ҚАРАҒАНДЫ МЕТАЛЛУРГИЯЛЫҚ КОМБИНАТЫ» – МЕТАЛЛУРГИЯ, БОЛАТ ӨНДІРУ
- «АРСЕЛОРМИТТАЛ ТЕМІРТАУ» – БОЛАТ ЖӘНЕ ФЕРРОҚОРЫТПАЛАР
- «ҚАРАҒАНДЫ КӨМІР КОМБИНАТЫ» – ЭНЕРГИЯ ЖӘНЕ ӨНДІРІСТІК ШИКІЗАТ
- «ҚАРАҒАНДЫ МАШИНА ЖАСАУ ЗАУЫТЫ» – АУЫР МАШИНА ЖАСАУ

ҰЛЫТАУ ОБЛЫСЫ

- «ЖЕЗҚАЗҒАН МЫС КОМБИНАТЫ» – МЫС ӨНДІРУ ЖӘНЕ БАЛҚЫТУ
- «ҚАРАЖОН МЫС ӨҢДЕУ ЗАУЫТЫ» – МЫС ӨНІМДЕРІН ҚАЙТА ӨҢДЕУ
- «ҰЛЫТАУ ТАУ-КЕН КОМПАНИЯЛАРЫ» – КЕН ӨНДІРУ ЖӘНЕ РЕСУРСТАРДЫ ҚАЙТА ӨҢДЕУ

ОҢТҮСТІК ЭКОНОМИКАЛЫҚ АУДАН

Оңтүстік экономикалық аудан – Қазақстанның аграрлық дамуы мен жылы климаттық жағдайлары арқылы ауыл шаруашылығы үшін маңызды аймағы. Бұл ауданға Түркістан, Қызылорда, Жамбыл және Алматы, Жетісу облыстары кіреді.

- Ауданның табиғи жағдайлары мамандандырылған ауыл шаруашылығына өте қолайлы: жылы климат, егістік алқаптардың көптігі.
- Мақта, жүгері, күріш, көкөніс және бақша дақылдары негізгі өнімдер болып табылады.
- Мал шаруашылығы – қой, ірі қара және құс шаруашылығы да кең таралған.
- Өңдеу өнеркәсібі – сүт, ет және мақта өңдеу зауыттары дамыған.

ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫ

- «Түркістан сүт зауыты» ЖШС – сүт және сүт өнімдері
- «Түркістан ет комбинаты» ЖШС – ет өнімдерін өндіру
- «Түркістан мақта өңдеу зауыты» – мақта өңдеу және текстиль шикізаты

АЛМАТЫ ОБЛЫСЫ

- «Қызылорда күріш зауыты» ЖШС – күріш және жарма өндірісі
- «Қызылорда сүт зауыты» ЖШС – сүт өнімдері

ОҢТҮСТІК ЭКОНОМИКАЛЫҚ АУДАН

ҚЫЗЫЛОРДА ОБЛЫСЫ

- «Қызылорда күріш зауыты» ЖШС – күріш және жарма өндірісі
- «Қызылорда сүт зауыты» ЖШС – сүт өнімдері

ЖАМБЫЛ ОБЛЫСЫ

- «Жамбыл ет комбинаты» ЖШС – ет өңдеу
- «Жамбыл сүт зауыты» ЖШС – сүт өнімдері

ЖЕТІСУ ОБЛЫСЫ

- Көксу қант зауыты
- Ақсуқант
- ҚАЙНАР-АКБ
- Темірбетон
- Текелі тау-кен байыту комбинаты

БАТЫС ЭКОНОМИКАЛЫҚ АУДАНЫ

Батыс экономикалық аудан – Қазақстанның мұнай-газ, металлургия және ауыл шаруашылығы салалары дамыған аймағы. Бұл ауданға Батыс Қазақстан, Атырау, Маңғыстау және Ақтөбе облыстары кіреді.

БАТЫС ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫ

- «ОРАЛ МҰНАЙ ӨҢДЕУ ЗАУЫТЫ» – МҰНАЙ ӨҢДЕУ
- «БАТЫС СҮТ ЗАУЫТЫ» – СҮТ ӨНІМДЕРІ

АТЫРАУ ОБЛЫСЫ

- «ТЕҢІЗШЕВРОЙЛ» – МҰНАЙ ӨНДІРУ
- «АТЫРАУ МҰНАЙ ӨҢДЕУ ЗАУЫТЫ» – МҰНАЙ ӨҢДЕУ

МАҢҒЫСТАУ ОБЛЫСЫ

- «ҚАРАҚИЯ МҰНАЙ КОМПАНИЯСЫ» – МҰНАЙ ӨНДІРУ
- «МАҢҒЫСТАУ ФЕРРОҚОРЫТПА ЗАУЫТЫ» – МЕТАЛЛУРГИЯ

АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫ

- «АҚТӨБЕ МЫРЫШ ЗАУЫТЫ» – МЕТАЛЛУРГИЯ
- «АҚТӨБЕ СҮТ ЗАУЫТЫ» – СҮТ ӨНІМДЕРІ

ШЫҒЫС ЭКОНОМИКАЛЫҚ АУДАНЫ

Шығыс экономикалық ауданы – Қазақстанның индустриялық дамуы жоғары, тау-кен өндірісі мен металлургия салалары дамыған аймақ. Бұл ауданға Шығыс Қазақстан және Абай облысы кіреді.

АБАЙ ОБЛЫСЫ

- «Семей көмір комбинаты» – көмір өндіру
- «Зайсан тау-кен компаниясы» – мыс және басқа минералдар
- «Семей сүт зауыты» – сүт өнімдері
- «Семей ет комбинаты» – ет өнімдері

ШҚО

- «Өскемен ферроқорытпа зауыты» – металлургия
- «Өскемен сүт зауыты» – сүт өнімдері
- «Өскемен тау-кен компаниялары» – мыс, темір, алтын өндірісі

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазақстанның экономикалық аудандары елдің дамуын жоспарлауда маңызды рөл атқарады. Әр ауданның өз ерекшелігі бар: кейде ауыл шаруашылығы, кейде өнеркәсіп немесе тау-кен саласы басым.

Дамыту жолдары:

- Ірі кәсіпорындарды тарту және инвестицияларды көбейту
- Өнеркәсіп пен ауыл шаруашылығын үйлестіру
- Инфрақұрылымды жаңарту және кадрларды даярлау
- Экспорт әлеуетін арттыру

Қорыта айтқанда, экономикалық аудандарды тиімді дамыту елдің экономикалық өсуін, жұмыс орындарын көбейтуді және әлеуметтік тұрақтылықты қамтамасыз етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Ұлттық экономика министрлігі. Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық дамуының аймақтық көрсеткіштері: статистикалық жинақ. — Астана, 2024.
2. Төлегенов Е.Т., Молдахметов С.Қ. Қазақстанның экономикалық және әлеуметтік географиясы. — Алматы: Қазақ университеті, 2023. — 312 б.
3. Садықов А.А., Мырзахметов Б.Б. Қазақстан аумағын экономикалық-географиялық аудандастырудың теориялық негіздері. // География және табиғи ресурстар. — 2022. — №4. — 55–66 бб.
4. Нұрпейісов Т.А. Аймақтық экономика негіздері. — Нұр-Сұлтан: Экономика баспасы, 2021. — 280 б.
5. Kalybekova S. Regional Development Potential of Kazakhstan: Economic Clusters and Spatial Planning. // Central Asian Economic Review. — 2023. — Vol. 7(1). — P. 44–57.
6. ҚР Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі. Қазақстан өңірлерінің дамуы жөніндегі ұлттық баяндамасы. — Астана, 2024. — 96 б.
7. United Nations Development Programme (UNDP). Regional Competitiveness and Sustainable Development in Kazakhstan. — Astana, 2022. — 84 p.